

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
مستخلص البحث	(9)
กิตติกรรมประกาศ	(11)
สารบัญ	(13)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย	(21)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-อังกฤษ	(23)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา	1
1.2 อัลกุรอาน อัลฮะดีษและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1.2.1 อัลกุรอาน	7
1.2.2 อัลฮะดีษ	9
1.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง	12
1.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	24
1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย	24
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	24
1.5.1 ด้านเนื้อหา	24
1.5.2 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	25
1.5.2.1 ด้านประชากร	25
1.5.2.2 กลุ่มตัวอย่าง	25
1.5.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	26
1.5.3.1 ตัวแปรต้น	26
1.5.3.2 ตัวแปรตาม	26
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	27
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น	27
1.8 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	28
1.9 วิธีดำเนินการวิจัย	29
1.9.1 รูปแบบการวิจัย	29
1.9.2 แหล่งข้อมูล	29
1.9.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	29
1.9.3.1 แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร	29
1.9.3.2 แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.9.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	30
1.9.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและตำรา	30
1.9.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์	31
1.9.5 การจัดกระทำข้อมูล	31
1.9.5.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร	31
1.9.5.2 ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม	31
1.9.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	32
1.9.6.1 การตรวจสอบข้อมูล	32
1.9.6.2 หลักการวิเคราะห์ข้อมูล	32
1.9.7 การนำเสนอข้อมูล	32
บทที่ 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคุณบะฮ	33
2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคุณบะฮ	33
2.1.1 ความหมายเชิงภาษาศาสตร์	33
2.1.2 ความหมายเชิงวิชาการ	34
2.1.2.1 คุณบะฮในความหมายทั่วไป	34
2.1.2.2 คุณบะฮในความหมายด้านวิชาการและการสื่อสาร	35
2.2 คุณบะฮที่ปรากฏในอัลกุรอานและอัลฮะดีษ	35
2.2.1 คุณบะฮที่ปรากฏในอัลกุรอาน	36
2.2.1.1 อายะฮในสุเราะฮอัลญุมะฮ	38
2.2.1.2 อายะฮที่มีความหมายเดียวกับคุณบะฮ	39
2.2.2 คุณบะฮที่ปรากฏในอัลฮะดีษ	42
2.2.2.1 อัลฮะดีษที่กล่าวถึงคุณบะฮด้วยตัวบท	42
2.2.2.2 อัลฮะดีษที่กล่าวถึงคุณบะฮด้วยความหมาย	46
2.3 ประเภทของคุณบะฮ	49
2.3.1 คุณบะฮละหมาดวันศุกร์	49
2.3.2 คุณบะฮละหมาดอีด	51
2.3.3 คุณบะฮละหมาดสุริยุปราคาและจันทรุปราคา	54
2.3.4 คุณบะฮละหมาดอิสติสกออ	56
2.3.5 คุณบะฮนิกาย	58
2.4 ความสำคัญของคุณบะฮวันศุกร์	61
2.4.1 คุณบะฮเป็นการตักเตือนและเชิญชวน	62
2.4.2 คุณบะฮเป็นการให้ความรู้	62
2.4.3 คุณบะฮเป็นการปรับทัศนคติ	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.5 บทบัญญัติว่าด้วยคุณบะฮวันศุกร์	64
2.5.1 รุกุ่นคุณบะฮ	64
2.5.2 เงื่อนไขคุณบะฮ	65
2.5.3 สิ่งที่เป็นสุนัตในคุณบะฮ	66
2.5.4 สิ่งที่เป็นมักรูฮในคุณบะฮ	67
2.6 พิธีกรรมที่เกิดขึ้นก่อนคุณบะฮวันศุกร์	69
2.6.1 การอะซานครั้งแรกและครั้งที่สอง	69
2.6.2 การละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสนู๊ด	71
2.6.3 การละหมาดสุนัตก้อบลิยะฮ	72
2.7 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบก่อนนำเสนอคุณบะฮ	74
2.7.1 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบก่อนขึ้นมินบร์	74
2.7.1.1 เวลาที่เหมาะสมสำหรับเคาะฎิบไปยังมัสนู๊ด	74
2.7.1.2 การละหมาดสุนัตก้อบลิยะฮสำหรับเคาะฎิบ	75
2.7.1.3 การก้าวเดินขึ้นมินบร์	77
2.7.2 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบหลังจากขึ้นมินบร์	77
2.7.2.1 การให้สลามแก่ผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์	78
2.7.2.2 การถือไม้เท้าขณะนำเสนอคุณบะฮ	78
2.8 วิธีการดำเนินการในคุณบะฮวันศุกร์	79
2.8.1 อรั้มภทคุณบะฮ	80
2.8.1.1 การสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ <small>ﷻ</small>	80
2.8.1.2 การกล่าวขออำนวยพร(เศาะละวาต)แต่ท่านนบีมุฮัมมัด <small>ﷺ</small>	82
2.8.1.3 การกล่าวประโยค "อัมมา บะฮดุ (أمّیٰ ہئی) ในคุณบะฮ	83
2.8.1.4 การให้โอวาทเพื่อการยำเกรงต่อพระเจ้า(ตักวา)	84
2.8.2 เนื้อหาคุณบะฮ	84
2.8.2.1 อรั้มภทเนื้อหา	86
2.8.2.2 เนื้อหาคุณบะฮ	86
2.8.2.3 เนื้อหาส่วนท้ายคุณบะฮ	87
2.8.3 ส่วนสรุปคุณบะฮ	87
2.8.3.1 การกล่าวข้อความท้ายก่อนจบคุณบะฮแรก	87
2.8.3.2 การขอพรในคุณบะฮวันศุกร์	88
2.9 การปฏิบัติตนของเคาะฎิบหลังจากนำเสนอคุณบะฮ	91
2.9.1 การก้าวเดินลงจากมินบร์	91
2.9.2 เคาะฎิบและอิหม่ามคนละคน	91
2.9.3 การอ่านสุเราะฮในละหมาดวันศุกร์	92

2.9.4 การคุมประพฤติและละหมาดยาว	93
2.9.5 การละหมาดสุนัตหลังจากละหมาดวันศุกร์	94
2.10 คุฏบะฮ์กับการตะอวะฮ์	95
2.10.1 ตะอวะฮ์ด้วยคุฏบะฮ์สู่การเข้าใจอิสลาม	95
2.10.2 ตะอวะฮ์ด้วยคุฏบะฮ์สู่การปฏิบัติหลักคำสอนศาสนา	95
2.10.3 ตะอวะฮ์ด้วยคุฏบะฮ์เพื่อให้เกิดการสานตะอวะฮ์	98
2.11 การพัฒนาสังคมด้วยคุฏบะฮ์	100
2.11.1 การพัฒนาสังคมด้วยคุฏบะฮ์ด้านความรู้	100
2.11.2 การสร้างสังคมคุณธรรมด้วยคุฏบะฮ์	101
2.11.3 ความรู้ที่ได้จากคุฏบะฮ์วันศุกร์	103
บทที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลการสอบถามเคาะฎิบและผู้ฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์	
ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	105
3.1 ข้อมูลมัสดุคในจังหวัดชายแดนภาคใต้	106
3.1.1 ข้อมูลมัสดุคในจังหวัดนราธิวาส	106
3.1.2 ข้อมูลมัสดุคในจังหวัดปัตตานี	106
3.1.3 ข้อมูลมัสดุคในจังหวัดยะลา	107
3.1.4 ข้อมูลมัสดุคในจังหวัดสตูล	107
3.1.5 ข้อมูลมัสดุคใน 4 อำเภอ จังหวัดสงขลา	107
3.2 มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้	108
3.2.1 มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษาในจังหวัดนราธิวาส	108
3.2.2 มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษาในจังหวัดปัตตานี	110
3.2.3 มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษาในจังหวัดยะลา	114
3.2.4 มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษาในจังหวัดสตูล	115
3.2.5 มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษาใน 4 อำเภอ จังหวัดสงขลา	117
3.3 สรุปแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวจากผู้ฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	118
3.3.1 สรุปแบบสอบถามจากผู้ฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์ในจังหวัดนราธิวาส	118
3.3.1.1 แบบสอบถามตอนที่ 1	118
3.3.1.2 แบบสอบถามตอนที่ 2	120
3.3.1.3 แบบสอบถามตอนที่ 3	123
3.3.1.4 แบบสอบถามตอนที่ 4	125
3.3.2 สรุปแบบสอบถามจากผู้ฟังคุฏบะฮ์วันศุกร์ในจังหวัดปัตตานี	132
3.3.2.1 แบบสอบถามตอนที่ 1	132
3.3.2.2 แบบสอบถามตอนที่ 2	134
3.3.2.3 แบบสอบถามตอนที่ 3	137
3.3.2.4 แบบสอบถามตอนที่ 4	138

3.3.3	สรุปแบบสอบถามจากผู้ฟังคฤภะฮ์วันศุกร์ในจังหวัดยะลา	145
3.3.3.1	แบบสอบถามตอนที่ 1	145
3.3.3.2	แบบสอบถามตอนที่ 2	147
3.3.3.3	แบบสอบถามตอนที่ 3	150
3.3.3.4	แบบสอบถามตอนที่ 4	152
3.3.4	สรุปแบบสอบถามจากผู้ฟังคฤภะฮ์วันศุกร์ในจังหวัดสตูล	159
3.3.4.1	แบบสอบถามตอนที่ 1	159
3.3.4.2	แบบสอบถามตอนที่ 2	161
3.3.4.3	แบบสอบถามตอนที่ 3	164
3.3.4.4	แบบสอบถามตอนที่ 4	166
3.3.5	สรุปแบบสอบถามจากผู้ฟังคฤภะฮ์วันศุกร์ใน 4 อำเภอจังหวัดสงขลา	174
3.3.5.1	แบบสอบถามตอนที่ 1	174
3.3.5.2	แบบสอบถามตอนที่ 2	176
3.3.5.3	แบบสอบถามตอนที่ 3	179
3.3.5.4	แบบสอบถามตอนที่ 4	180
3.4	สรุปแบบสอบถามจากเคาะฎิบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	188
3.4.1	สรุปแบบสอบถามเคาะฎิบในจังหวัดนราธิวาส	188
3.4.1.1	แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	188
3.4.1.2	แบบสอบถามตอนที่ 2 การนำเสนอคฤภะฮ์	190
3.4.1.3	แบบสอบถามตอนที่ 3 การพัฒนาสังคมด้วยคฤภะฮ์วันศุกร์	193
3.4.2	สรุปแบบสอบถามเคาะฎิบในจังหวัดปัตตานี	195
3.4.2.1	แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	195
3.4.2.2	แบบสอบถามตอนที่ 2 การนำเสนอคฤภะฮ์	197
3.4.2.3	แบบสอบถามตอนที่ 3 การพัฒนาสังคมด้วยคฤภะฮ์วันศุกร์	200
3.4.3	สรุปแบบสอบถามเคาะฎิบในจังหวัดยะลา	202
3.4.3.1	แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	202
3.4.3.2	แบบสอบถามตอนที่ 2 การนำเสนอคฤภะฮ์	204
3.4.3.3	แบบสอบถามตอนที่ 3 การพัฒนาสังคมด้วยคฤภะฮ์วันศุกร์	207
3.4.4	สรุปแบบสอบถามเคาะฎิบในจังหวัดสตูล	210
3.4.4.1	แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	210
3.4.4.2	แบบสอบถามตอนที่ 2 การนำเสนอคฤภะฮ์	212
3.4.4.3	แบบสอบถามตอนที่ 3 การพัฒนาสังคมด้วยคฤภะฮ์วันศุกร์	215
3.4.5	สรุปแบบสอบถามเคาะฎิบใน 4 อำเภอ จังหวัดสงขลา	217
3.4.5.1	แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	217
3.4.5.2	แบบสอบถามตอนที่ 2 การนำเสนอคฤภะฮ์	219
3.4.5.3	แบบสอบถามตอนที่ 3 การพัฒนาสังคมด้วยคฤภะฮ์วันศุกร์	222

บทที่ 4 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อพัฒนาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้	225
4.1 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อการพัฒนาสังคม	225
4.1.1 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อพัฒนาสังคมด้านความรู้	225
4.1.2 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อพัฒนาสังคมด้านคุณธรรมนำชีวิต	226
4.2 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อการพัฒนาสังคมในทัศนะของบรรดาเคาะฎิบ	227
4.2.1 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อพัฒนาสังคมในทัศนะของบรรดาเคาะฎิบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	227
4.2.1.1 หมวดที่ 1 กฎบะฮฺวันศูร์เป็นศาสตร์ที่มีชีวิต	227
4.2.1.2 หมวดที่ 2 กฎบะฮฺวันศูร์เป็นส่วนหนึ่งของการตะอะฮฺฮะฮฺ	229
4.2.1.3 หมวดที่ 3 เคาะฎิบเป็นที่พึงทางใจและเป็นนักพัฒนาสังคม	229
4.2.1.4 หมวดที่ 4 การบริหารจัดการกฎบะฮฺวันศูร์ให้มีคุณภาพและเกิดประสิทธิผล	230
4.2.1.5 หมวดที่ 5 ความขลังของกฎบะฮฺวันศูร์อยู่ที่เนื้อหาและทักษะการนำเสนอที่ไม่เคยล้าสมัยตามกาลเวลา	231
4.3 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อการพัฒนาสังคมในทัศนะของผู้ร่วมละหมาดวันศูร์	232
4.3.1 ศักยภาพของกฎบะฮฺวันศูร์เพื่อพัฒนาสังคมตามทัศนะทัศนะของผู้ร่วมละหมาดวันศูร์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	233
4.3.1.1 หมวดที่ 1 ผู้ร่วมละหมาดวันศูร์ควรฟังและให้ความสำคัญต่อกฎบะฮฺฮฺ	233
4.3.1.2 หมวดที่ 2 กฎบะฮฺวันศูร์ควรเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	233
4.4 บทสัมภาษณ์บรรดาเคาะฎิบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	234
4.4.1 สัมภาษณ์บรรดาเคาะฎิบในจังหวัดนราธิวาส	234
4.4.1.1 สัมภาษณ์นายพีครุดีน ดอเลาะ	234
4.4.1.2 สัมภาษณ์นายอับดุลรอยยะ มาหามะ	235
4.4.1.3 สัมภาษณ์นายอับดุลลาเต๊ะ มามะ	235
4.4.1.4 สัมภาษณ์นายมุฮัมมัดนาเซ สามะ	236
4.4.2 สัมภาษณ์บรรดาเคาะฎิบในจังหวัดปัตตานี	237
4.4.2.1 สัมภาษณ์นายสกาเรีย บาราเฮง	237
4.4.2.2 สัมภาษณ์นายอูมา จะกือวาโตะ	238
4.4.2.3 สัมภาษณ์นายมะรอปี แมะอูมา	238
4.4.2.4 สัมภาษณ์นายกอเซม มะแซ	239
4.4.3 สัมภาษณ์บรรดาเคาะฎิบในจังหวัดยะลา	239
4.4.3.1 สัมภาษณ์นายอับดุลฮาเล็ม ตุง	239
4.4.3.2 สัมภาษณ์นายอับดุลมอฬีร์ หะหวัง	240

4.4.3.3 สัมภาษณ์นายมะรอซือดี เลาะยะผา	241
4.4.3.4 สัมภาษณ์นายมูหะมัดสุกรี สะเตาะ	242
4.4.4 สัมภาษณ์บรรดาเคาะฎีบในจังหวัดสตูล	243
4.4.4.1 สัมภาษณ์นายอับดุลลอฮ์ อัลอัยยูบี	243
4.4.4.2 สัมภาษณ์นายอับดุลมาลิก ดาเระมีน	243
4.4.4.3 สัมภาษณ์นายอุมร์ อาเก็ม	244
4.4.4.4 สัมภาษณ์นายสอแห๊ะ วัฒนะ	245
4.4.5 สัมภาษณ์บรรดาเคาะฎีบใน 4 อำเภอจังหวัดสงขลา	246
4.4.5.1 สัมภาษณ์นายอับดุลรอซึก ล่อเต๊ะ	246
4.4.5.2 สัมภาษณ์นายอาชี สาเมาะ	246
4.4.5.3 สัมภาษณ์นายนายอับดุลหาลิม ล่าเต๊ะ	247
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	249
5.1 สรุปผลการวิจัย	249
5.1.1 ผลการวิจัยด้านความหมายและบทบัญญัติเกี่ยวกับคุฎบะฮ์	249
5.1.2 ผลการวิจัยทัศนคติของผู้นำเสนอคุฎบะฮ์วันศุกร์	250
5.1.3 ผลการวิจัยด้านทัศนคติของผู้ฟังคุฎบะฮ์วันศุกร์	251
5.1.4 ผลการวิจัยด้านศักยภาพของคุฎบะฮ์วันศุกร์เพื่อการพัฒนาสังคม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้	251
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	252
5.3 ข้อเสนอแนะ	253
5.3.1 การนำผลการวิจัยไปใช้	253
5.3.2 การพัฒนาเคาะฎีบผู้นำเสนอคุฎบะฮ์	254
5.3.3 การทำวิจัยครั้งต่อไป	255
บรรณานุกรม	256
นามานุกรม	271
ภาคผนวก	272
ภาคผนวก (ก) สารบัญอะฮ์ลุลกุรอาน	273
ภาคผนวก (ข) สารบัญอัลฮะดีษ	274
ภาคผนวก (ค) คุฎบะฮ์ที่ได้รับการนำเสนอโดยท่านนบี ﷺ บรรดาเคาะฮาบะฮ์ และบุคคลต่างๆ	276
ภาคผนวก (ง) คุฎบะฮ์ของท่านนบี ﷺ ที่ปรากฏในตำราอัลฮะดีษ	290
ภาคผนวก (จ) ตัวอย่างแบบสอบถามวิทยานิพนธ์ (สำหรับผู้ฟังคุฎบะฮ์)	292
ภาคผนวก (ฉ) ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์ (สำหรับผู้นำเสนอคุฎบะฮ์)	297
ภาคผนวก (ช) หน้าปกหนังสือคุฎบะฮ์ ภาษาไทยและภาษามลายูอักษรยาวี	301
นิพนธ์ต้นฉบับ	302
ประวัติผู้วิจัย	325

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงจังหวัด อำเภอ มัสญิดที่ขึ้นทะเบียน มัสญิดที่เป็นกรณีศึกษา	25
ตารางที่ 2	แสดงข้อมูลการวิจัย เครื่องมือ และการนำเครื่องมือไปใช้	30

Prince of Songkla University
Pattani Campus